

DOI: 10.33270/05267202.8

УДК 343.985 (477)

БОБКО Тетяна*

кандидат юридичних наук, голова Харківського районного суду Харківської області
62458, вул. Сковороди, 18, селище Покотилівка, Харківська обл., Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2911-9690>

Структура методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні засади формування криміналістичної методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя. Обґрунтовано, що сучасний розвиток наук кримінально-правового циклу зумовлює необхідність розроблення методичних рекомендацій щодо стадії не лише досудового розслідування, а й судового провадження, яке дедалі частіше супроводжується складними конфліктними ситуаціями, активною протидією та необхідністю використання спеціальних знань. Встановлено, що кримінальні правопорушення проти правосуддя вирізняються підвищеним рівнем конфліктності, специфічним суб'єктним складом, важливою роллю процесуальної поведінки учасників, а також поширеністю тиску на суд, свідків, потерпілих, експертів, адвокатів і працівників правоохоронних органів. Проаналізовано основні наукові підходи до визначення змісту, структури та завдань криміналістичної методики судового розгляду. На підставі отриманих критичних висновків з'ясовано, що в сучасній доктрині є два основні напрями її побудови: структурно-предметний і ситуаційно-алгоритмічний. Запропоновано підхід, відповідно до якого методика має передбачати окремі блоки рекомендацій залежно від процесуальної ролі відповідного суб'єкта. Визначено основні завдання методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, запропоновано її структуру. Також схарактеризовано типові судові ситуації, що можуть виникати під час судового провадження щодо кримінальних правопорушень проти правосуддя, а також виокремлено типові форми протидії та способи їх нейтралізації. Аргументовано, що розроблення криміналістичної методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя є перспективним напрямом розвитку криміналістики та необхідною передумовою підвищення ефективності судового провадження.

Ключові слова: правосуддя; криміналістична методика; судовий розгляд; злочин; криміналістичне забезпечення.

Історія статті:

Отримано: 05.03.2026

Прийнято: 03.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Бобко Т. Структура методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 76–84. DOI: 10.33270/05267202.8

*Відповідальний автор

© Бобко Т., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Сучасний етап розвитку криміналістики вирізняється поступовим розширенням меж криміналістичного забезпечення не лише досудового розслідування, а й судового розгляду кримінальних проваджень. Така тенденція зумовлена ускладненням механізмів злочинної діяльності, зростанням рівня процесуальної активності сторін, посиленням протидії судовому розгляду та необхідністю забезпечення принципу змагальності в кримінальному судочинстві. Важливе значення ці питання мають під час судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, оскільки саме в таких провадженнях нерідко наявні спроби впливу на суд, свідків, потерпілих, експертів, адвокатів, працівників правоохоронних органів та інших учасників процесу, а також використання неправдивих показань, фальсифікації доказів, приховування інформації, створення штучних процесуальних перешкод і маніпулювання процесуальними механізмами.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя мають підвищений рівень конфліктності, оскільки безпосередньо пов'язані з діяльністю суб'єктів, які професійно забезпечують функціонування системи правосуддя або сприяють його реалізації. Це зумовлює необхідність розроблення спеціальних криміналістичних рекомендацій щодо організації судового розгляду відповідних категорій проваджень, вибору найдоцільнішої послідовності й тактики проведення судових дій, визначення типових судових ситуацій, формування та перевірки судових версій, а також нейтралізації протидії, яка може виникати під час судового провадження.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам криміналістичної методики, більшість із них традиційно орієнтована на стадію досудового розслідування. Водночас питання структури методики судового розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень досі залишаються недостатньо розробленими. У науковій літературі немає єдиного підходу до визначення змісту, елементного складу та логіки побудови методики судового розгляду. Передусім це стосується кримінальних правопорушень проти правосуддя, яким притаманний специфічний предмет доказування, особливий суб'єктний склад, підвищена роль процесуальної поведінки учасників, необхідність активного використання спеціальних знань, електронних доказів і засобів фіксації.

Матеріали та методи

Матеріали дослідження представлені науковими працями з криміналістики, кримінального процесу, присвяченими проблемам криміналістичної методики судового розгляду, а також нормативно-правові акти, що регламентують порядок судового провадження в кримінальних справах. Емпіричну

основу дослідження становлять матеріали слідчої та судової практики в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема пов'язаних із завідомо неправдивими показаннями, погрозами або насильством щодо суддів, захисників, працівників правоохоронних органів, втручанням у діяльність суду, фальсифікацією доказів, невиконанням судових рішень й іншими формами протиправного впливу на здійснення правосуддя.

Для досягнення мети дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний метод застосовано для з'ясування закономірностей формування та розвитку криміналістичної методики судового розгляду. Формально-логічний метод дав змогу уточнити понятійно-категоріальний апарат, визначити зміст основних структурних елементів методики та сформулювати типові судові ситуації. Системно-структурний метод використано для побудови структури методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя та визначення взаємозв'язків між її компонентами. Порівняльно-правовий метод застосовано під час аналізу різних наукових підходів до визначення змісту й завдань методики судового розгляду. Метод узагальнення судової практики дав змогу виявити типові форми протидії судовому розгляду, найпоширеніші процесуальні ситуації, особливості оцінювання доказів і використання спеціальних знань. Метод моделювання використано для розроблення структури методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя та формування рекомендацій щодо дій суду в типових і нетипових ситуаціях.

Огляд літератури

Проблематика криміналістичних методик судового розгляду кримінальних проваджень поступово сформувалася як окремий напрям наукового пошуку на перетині криміналістичної методики, судової тактики та положень кримінального процесуального права, що врегульовують порядок судового провадження. У сучасній доктрині простежується стійка тенденція до розширення меж криміналістичної методики: її розглядають уже не лише як систему рекомендацій для досудового розслідування, а і як наукову основу організації та оптимізації судового розгляду кримінальних проваджень. Саме такий вектор розвитку відображено в працях Р. Л. Степанюка (2016; 2017), І. І. Когутича (2017), В. А. Журавля (2020), Ю. М. Черноус (2021) та ін. Автори послідовно спрямовують увагу на потребу подальшого розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції та фактично обґрунтовують вихід методичних рекомендацій за межі суто досудової стадії.

Важливе теоретичне підґрунтя для осмислення структури таких методик закладено в

роботах В. М. Шевчука (2020). Дослідник керується тим, що структура й зміст окремої методики не можуть залишатися сталими, оскільки вони мають адаптуватися до нових умов розслідування та судового розгляду, а також до трансформації криміналістичної науки. Ця позиція є принципово важливою для розроблення методик судового розгляду, адже дає змогу розглядати їх не як допоміжний додаток до методики розслідування, а як самостійний і логічно завершений елемент криміналістичного знання.

Безпосередньо концептуалізацію методики судового розгляду кримінальних проваджень здійснюють О. В. Одерій і Р. В. Герцик (2022). Автори обґрунтовують теоретичний аспект методики судового розгляду кримінальних проваджень, акцентуючи на її місці в системі криміналістики, зв'язку з тактикою судового розгляду та судовими діями. Тим самим автори розвивають ідею про необхідність формування окремих методик не лише розслідування, а й судового розгляду конкретних категорій кримінальних проваджень.

Подальший розвиток зазначених ідей простежується в працях Ю. М. Мирошніченка (2021). Учений запропонував базову модель окремої методики судового провадження, окресливши її завдання, зміст і структуру. На відміну від підходів, що лише декларують доцільність методико-криміналістичного забезпечення суду, цей автор уже намагається створити узагальнену модель відповідної методики, придатну для подальшої адаптації до окремих категорій кримінальних проваджень. Це засвідчує поступовий перехід від постановки проблеми до формування цілісних модельних конструкцій.

Отже, аналіз наявних напрацювань дає підстави стверджувати, що в українській криміналістиці вже сформовано теоретичне підґрунтя для визнання методики судового розгляду кримінальних проваджень самостійним елементом криміналістичного забезпечення ефективної кримінальної процесуальної діяльності. Водночас наукові розвідки поки що переважно зосереджені на загальнотеоретичних питаннях: понятті, місці, завданнях, структурі та базових моделях таких методик.

Стосовно кримінальних правопорушень проти правосуддя вчені також здебільшого концентруються на особливостях їх досудового розслідування (Husieva, & Romanauskas, 2025; Sup, & Zozulia, 2026). Менш розробленими залишаються прикладні аспекти: побудова методик судового розгляду окремих категорій кримінальних проваджень, адаптація їх до специфіки предмета доказування, судових ситуацій, типових тактичних завдань і форм протидії в суді. Саме ця обставина засвідчує наявність певної полеміки, а отже, й підстав для подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Результати й обговорення

Трансформація сучасної злочинності зумовлює необхідність безперервного вдосконалення й адаптації криміналістичних методик до нових кримінальних реалій (Vashchuk, 2024).

Методику судового розгляду пропонують визначати як систему теоретичних засад і практичних рекомендацій, спрямованих на організацію та ефективне здійснення судового розгляду окремих категорій кримінальних проваджень (Oderii, & Hiertsyk, 2022, p. 182). Тобто результатом реалізації такої методики має стати ефективне судове провадження, яке визначають як стадію кримінального провадження, здійснювану судом, що охоплює розгляд справи в суді першої інстанції, зокрема підготовче судове засідання, безпосередній судовий розгляд, ухвалення і проголошення судового рішення, а також подальший перегляд судових рішень у порядку апеляції, касації та за нововиявленими або виключними обставинами¹. Отже, у класичному розумінні споживачем такої методики має стати саме орган судової влади, який є провідним суб'єктом здійснення судового провадження, однак у науковій літературі висвітлюють й інші підходи.

Під час визначення специфічних особливостей криміналістичної методики судового розгляду вчені зауважують, що криміналістичну методику судового розгляду в кримінальному провадженні слід розглядати як цілісну систему окремих криміналістичних методик, що є універсальними моделями судового розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень у типових ситуаціях судового слідства. Пропонують, щоб її рекомендації застосовували всі суб'єкти доказування – сторона обвинувачення, сторона захисту та суд, кожен із яких здатен адаптувати їх до власних процесуальних завдань і використовувати для досягнення поставленої мети. Водночас внутрішня структура окремих криміналістичних методик судового розгляду може охоплювати систему рекомендацій щодо найдоцільніших дій, методів і тактичних прийомів, спрямованих на перевірку типових версій у справі. В. І. Алексейчук (2017) зауважує, що це стосується версії сторони обвинувачення, захисту, контрверсії, а також нових судових версій, зокрема тих, що можуть формуватися в межах ч. 3 ст. 337 КПК України. Такі рекомендації здатні бути основою для побудови тактичної лінії сторін, планування судового слідства та визначення оптимальної поведінки кожного із суб'єктів доказування. Системне викладення таких наукових положень у межах єдиних криміналістичних методик судового розгляду сприятиме забезпеченню повноти, усебічності й об'єктивності судового розгляду, а також ефективнішій реалізації принципу змагальності в кримінальному провадженні (Aliexsieichuk, 2017).

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Окреслені ідеї висвітлювали й раніше. Наприклад, І. І. Когутич (2017) вважає, що такі криміналістичні рекомендації мають розробляти для трьох ключових суб'єктів судового провадження: прокурора, адвоката та суду. У цьому простежується важлива наукова ідея: методика судового розгляду не може бути побудована лише як технологія суддівської діяльності, оскільки природа судового розгляду є змагальною, а тому потребує врахування логіки дій усіх професійних учасників. Саме цим зумовлена його теза про три взаємопов'язані складники методики судового розгляду: методику підтримання публічного обвинувачення, методику професійного захисту і методику діяльності суду у вирішенні справи.

Попри безумовну цінність ідеї про комплексний характер криміналістичної методики судового розгляду, навряд чи доцільно розглядати її як універсальний інструмент, однаково придатний для використання судом, стороною обвинувачення та стороною захисту. Адже діяльність кожного із зазначених суб'єктів має різну процесуальну природу, функціональне призначення та спрямованість.

Сторона обвинувачення орієнтована на підтримання публічного обвинувачення, доказування винуватості особи, підтвердження обвинувальної версії та спростування доводів сторони захисту. Натомість діяльність сторони захисту має протилежну спрямованість і полягає в спростуванні обвинувачення, виявленні суперечностей у доказах, формуванні альтернативних версій, доказуванні невинуватості особи або пом'якшуючих обставин. Суд своєю чергою не є носієм ані обвинувальної, ані захисної функції, виконує незалежну арбітражну роль, забезпечуючи дотримання принципів змагальності, рівності сторін і безпосередності дослідження доказів.

Саме тому тактичні рекомендації, придатні для сторони обвинувачення, не завжди можуть бути використані стороною захисту або судом. Наприклад, рекомендації щодо підтримання обвинувальної версії, фокус на окремих доказах, визначення послідовності допиту свідків чи формування обвинувальної лінії є релевантними насамперед для прокурора. Натомість для захисника важливішими будуть рекомендації щодо виявлення суперечностей у доказах, спростування версій сторони обвинувачення, формування контрверсій, використання виправдувальних доказів і нейтралізації тактики опонента. Суд потребує зовсім іншого комплексу криміналістичних рекомендацій, які мають бути спрямовані не на відстоювання певної позиції, а на забезпечення повноти, об'єктивності та неупередженості судового розгляду, належну організацію судового слідства, управління судовими ситуаціями, реагування на конфлікти між сторонами та недопущення процесуальних зловживань.

У зв'язку з цим обґрунтованішим видається підхід, за яким криміналістична методика

судового розгляду має передбачати блоки рекомендацій для різних суб'єктів доказування. Спільними для них можуть бути загальні положення щодо типових судових ситуацій, системи судових версій, послідовності судових дій та використання спеціальних знань, однак конкретні тактичні рекомендації повинні бути диференційованими залежно від процесуальної функції відповідного суб'єкта. Саме такий підхід дає змогу максимально повно врахувати особливості змагального кримінального провадження й уникнути надмірної універсалізації криміналістичних рекомендацій.

Важливою передумовою формування концептуальних засад окремої криміналістичної методики є визначення кола структурних елементів, які мають належати до її змісту. Водночас сучасний стан розвитку криміналістики засвідчує відсутність єдиного підходу до розуміння типової структури окремих криміналістичних методик. Така наукова неоднорідність негативно позначається на процесі їх розроблення й ускладнює створення ефективних рекомендацій щодо розслідування окремих видів чи груп кримінальних правопорушень (Shevchuk, 2020, p. 359).

І. І. Когутич (2017) пропонує, щоб універсальна методика охоплювала криміналістичну характеристику відповідних злочинів, характеристику інформації зі справи, предмет судового розгляду, судові ситуації, систему судових і судово-слідчих (розшукових) дій, особливості їх тактики, особливості судових дебатів, використання спеціальних знань і навіть особливості тактики ухвалення судового рішення.

У науковому розвитку проблематики судового розгляду важливу роль відіграє праця Ю. М. Мирошніченка (2021), у якій запропоновано базову модель окремої методики судового провадження. Значущим у концепції Ю. М. Мирошніченка (2021) є перенесення акценту з криміналістичної характеристики злочину на ситуаційну характеристику судового провадження. На відміну від І. І. Когутича (2017), він доводить, що для суду визначальними є не стільки ознаки способу вчинення злочину, предмет посягання чи особа злочинця, скільки власне судова ситуація, яка формується під впливом сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників. Саме тому вчений вважає, що алгоритм діяльності голови визначається передусім ситуацією у справі, а не криміналістичною характеристикою злочину. Це положення є принциповим науковим зрушенням, оскільки воно фактично змінює критерій побудови судових методик: не за видами злочинів, а за типовими судовими ситуаціями.

Структурно Ю. М. Мирошніченко (2024) пропонує лаконічну, але водночас технологічно виразну модель судової методики. До неї він включає: характеристику судового провадження певного виду, типові судові ситуації на певних етапах і типові системи процесуальних дій та

криміналістичних засобів впливу на ці ситуації. Отже, основним науковим здобутком автора є саме алгоритмізація судової діяльності. Він не просто визнає існування судової методики, а пропонує зробити її ядром комплексу алгоритмів, спрямованих на розв'язання типових судових ситуацій. Це істотно зближує його підхід із сучасними тенденціями технологізації криміналістичного знання.

Під час визначення складових компонентів структури криміналістичної методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, важливо з'ясувати, які завдання має така методика.

До основних завдань формування базової судової методики вчені пропонують відносити: по-перше, наукове обґрунтування структури та змісту судового провадження як цілісної системи взаємопов'язаних процесуальних етапів; по-друге, виокремлення типових судових ситуацій, характерних для кожного етапу судового провадження, а також визначення оптимальних напрямів діяльності суду щодо їх вирішення; по-третє, розроблення узагальнених тактичних рекомендацій стосовно здійснення процесуальних дій, притаманних окремим етапам судового розгляду; по-четверте, виявлення найпоширеніших форм протидії кримінальному судочинству, зокрема затягування розгляду, маніпулювання доказами, тиск на учасників провадження чи зловживання процесуальними правами, а також розроблення ефективних способів нейтралізації або мінімізації їх негативного впливу на результати судового розгляду (Myroshnychenko, 2024).

Ми вважаємо, що розроблювана методика судового розгляду також має охоплювати рекомендації стосовно дослідження, перевірки й оцінювання різних видів доказів у судовому провадженні, насамперед електронних доказів, висновків експертів, показань свідків і потерпілих тощо. Не можна спростувати ще й важливість включення рекомендацій щодо використання спеціальних знань під час судового розгляду, зокрема порядку допиту експерта, спеціаліста, оцінювання висновку експерта, призначення додаткових і повторних експертиз. Тактичні особливості діяльності суду в умовах конфліктних і нестандартних ситуацій, зокрема у випадках відмови від показань, зміни позиції сторони, агресивної поведінки учасників, порушення порядку судового засідання або виявлення ознак неправдивих показань, також мають посісти окреме місце в структурі цієї тактичної операції. Ще одним завданням має бути розроблення рекомендацій щодо забезпечення безпеки учасників судового провадження, передусім потерпілих, свідків, викривачів, експертів та інших осіб, які можуть зазнавати тиску чи погроз.

Теоретичні конструкції, що формуються в межах криміналістичної методики, мають охоплювати не лише загальні положення щодо

здійснення судового провадження, а й стандартизовані підходи до обґрунтування проміжних та остаточних процесуальних рішень. Їх зміст має відображати динамічну систему криміналістичних алгоритмів, яка постійно вдосконалюється відповідно до змін законодавства, судової практики, способів учинення кримінальних правопорушень і форм протидії правосуддю. Саме на основі таких алгоритмів має вибудовуватися найраціональніша технологія судового дослідження доказів у конкретному кримінальному провадженні.

У зв'язку з цим методика судового провадження повинна мати основою систему науково обґрунтованих типових рекомендацій щодо організації та здійснення судового розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень. Такі рекомендації мають забезпечувати суду можливість обирати оптимальні варіанти дій залежно від характеру обвинувачення, особливостей доказової бази, позиції сторін, наявності конфліктних ситуацій, виявів протидії чи інших нетипових обставин. За умови врахування індивідуальних особливостей кожного кримінального провадження це дасть змогу підвищити ефективність судового розгляду як у стандартних, так і в ускладнених процесуальних ситуаціях.

Функціональне призначення методики судового провадження полягає в накопиченні, систематизації та впорядкуванні практики використання криміналістичних засобів, прийомів і методів, спрямованих на досягнення завдань кримінального судочинства. У цьому аспекті регулювання слід тлумачити як забезпечення впорядкованості, послідовності та керованості діяльності учасників судового провадження. У загальнотеоретичному розумінні управління є цілеспрямованим впливом на певний об'єкт з метою забезпечення його функціонування відповідно до визначених завдань і програмних орієнтирів. Саме тому криміналістична методика судового провадження має виконувати не лише пізнавальну, а й організаційно-управлінську функцію, забезпечуючи належну координацію процедури судового розгляду та досягнення його кінцевої мети – ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

До типових судових ситуацій, які можуть виникати під час судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, доцільно віднести такі:

1. Обвинувачений цілком визнає вину, а спір стосується лише правової кваліфікації, мотивів, форми вини чи покарання.

2. Обвинувачений частково визнає вину, але заперечує окремі епізоди, мотиви, роль інших осіб або достовірність окремих доказів.

3. Обвинувачений повністю заперечує вину та висуває альтернативну версію подій.

4. Основним доказом у справі є показання потерпілого, свідка, судді, адвоката чи іншого учасника правосуддя.

5. У суді учасники змінюють раніше надані показання або виникають суперечності між показаннями на досудовому розслідуванні та в судовому засіданні.

6. Свідок або потерпілий відмовляється від показань через страх, погрози, тиск чи конфлікт із учасниками провадження.

7. Сторона захисту заявляє про недопустимість окремих доказів.

8. Під час судового розгляду постає необхідність дослідження значного обсягу електронних доказів.

9. У справі наявні ознаки протидії судовому розгляду: тиск на учасників, затягування процесу, неявка, конфлікти або зловживання процесуальними правами.

10. Під час судового розгляду виявляються ознаки неправдивих показань, узгодженості позицій чи приховування інформації.

11. Постає необхідність використання спеціальних знань, допиту експерта чи призначення додаткової або повторної експертизи.

12. Під час судового розгляду виникає потреба в забезпеченні заходів безпеки щодо окремих учасників провадження.

13. Судовий розгляд супроводжується значним суспільним резонансом, медійною увагою або публічним тиском.

14. У судовому провадженні постає потреба в зміні меж обвинувачення, перекваліфікації дій чи врахуванні нововиявлених обставин.

15. Суд розглядає кримінальне правопорушення, вчинене групою осіб або організованою групою.

Окреслені судові ситуації можуть бути класифіковані до різних груп – на підставі різних критеріїв. Вважаємо, що такі типові судові ситуації можуть бути основою алгоритмів діяльності суду, прокурора та сторони захисту, оскільки саме вони визначають вибір тактичних прийомів, послідовність дослідження доказів, особливості допиту учасників і способи нейтралізації протидії судовому розгляду.

З огляду на підвищений рівень конфліктності, специфіку предмета доказування, особливості суб'єктного складу та поширеність різноманітних форм протидії, методика судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя повинна мати багаторівневу структуру, яка поєднуватиме загальні положення судової методики та спеціальні рекомендації, адаптовані до окремих категорій відповідних кримінальних правопорушень.

Доцільно, щоб така методика охоплювала такі структурні елементи:

1) типові судові ситуації, характерні для підготовчого судового провадження, стадії судового розгляду, судових дебатів, ухвалення рішення, а також перегляду судових рішень;

2) систему типових судових версій, контрверсій і напрямів їх перевірки;

3) рекомендації щодо організації судового розгляду, планування судового слідства, визначення оптимальної послідовності дослідження доказів і допиту учасників;

4) особливості дослідження, перевірки й оцінювання окремих видів доказів, насамперед показань свідків, потерпілих, обвинувачених, висновків експертів, електронних доказів, матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- та відеозаписів тощо;

5) рекомендації щодо використання спеціальних знань під час судового розгляду, зокрема участь експерта, спеціаліста, порядок допиту експерта, оцінювання висновку, призначення додаткової чи повторної експертизи;

6) тактичні особливості діяльності суду, а також поведінки прокурора та сторони захисту в умовах конфліктних, нестандартних і кризових судових ситуацій;

7) типові форми протидії судовому розгляду та способи їх нейтралізації, зокрема тиск на учасників процесу, зміна показань, відмова від раніше наданих показань, подання неправдивих доказів, затягування провадження, зловживання процесуальними правами;

8) рекомендації щодо забезпечення безпеки учасників судового провадження, передусім свідків, потерпілих, викривачів, експертів, адвокатів і працівників правоохоронних органів;

9) особливості ухвалення, мотивування та перевірки судових рішень у справах про кримінальні правопорушення проти правосуддя;

10) окремі методичні блоки щодо судового розгляду конкретних груп кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема пов'язаних із втручанням у діяльність суду, завідомо неправдивими показаннями, погрозами або насильством щодо суддів, захисників, працівників правоохоронних органів, фальсифікацією доказів, невиконанням судових рішень, приховуванням злочинів чи втручанням у діяльність захисника.

Попри те, що деякі вчені виокремлюють у структурі методики судового розгляду ще й криміналістичну характеристику (Hiertysk, 2021), ми такої доцільності не бачимо.

Саме така структура надасть можливість сформувати комплексну й адаптивну методику судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, здатну забезпечити ефективне вирішення як типових, так і нетипових судових ситуацій, а також належну протидію негативному впливу на здійснення правосуддя.

Висновки

Аналіз усіх зазначених праць дає змогу побачити і спільну проблему: більшість досліджень поки що зосереджена на загальнотеоретичному рівні. Науковці переконливо обґрунтували можливість і доцільність методики судового розгляду, однак менш розробленими залиша-

ються прикладні питання – методики судового розгляду конкретних категорій кримінальних проваджень, моделі типових судових ситуацій, алгоритми реагування на протидію в суді, особливості оцінки доказів у конфліктних провадженнях, побудова рекомендацій для окремих суб'єктів у межах спеціальних категорій справ. Саме це й становить перспективний напрям подальших наукових пошуків.

Для кримінальних правопорушень проти правосуддя характерними є специфічний суб'єктний склад, підвищений рівень конфліктності, значна роль процесуальної поведінки учасників, поширеність спроб тиску на свідків, потерпілих, суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, а також використання неправдивих показань, фальсифікації доказів, зловживання процесуальними правами й інших форм протидії. Саме тому ключовим елементом відповідної методики мають стати типові судові ситуації, які відображають найпоширеніші моделі поведінки учасників і визначають вибір тактичних прийомів, послідовність дослідження доказів і напрями нейтралізації протидії.

Основу методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя мають становити: типові судові ситуації; система судових версій і контрверсій; рекомендації щодо організації судового розгляду та планування судового слідства; особливості дослідження й оцінювання показань, висновків експертів, електронних доказів, матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій; рекомендації щодо

використання спеціальних знань; типові форми протидії та способи їх подолання; заходи забезпечення безпеки учасників судового провадження. Важливе значення в сучасних умовах мають рекомендації щодо роботи із цифровими слідами, електронними носіями інформації, аудіо- та відеозаписами, а також методика допиту експертів й оцінювання експертних висновків.

Подальший розвиток криміналістичної методики судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя має бути спрямований на створення деталізованих алгоритмів діяльності суду, прокурора та сторони захисту в умовах типових і нетипових судових ситуацій, а також на розроблення окремих методичних блоків щодо конкретних груп кримінальних правопорушень проти правосуддя. Це сприятиме підвищенню ефективності судового провадження, забезпеченню повноти й об'єктивності дослідження доказів, своєчасному реагуванню на вияви протидії та ухваленню законних, обґрунтованих і справедливих судових рішень.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Aliksieichuk, V.I. (2017). On determination of approaches to formation of a system of methodical and criminalistics support of court hearing in criminal proceeding. *Law and Public Administration*, 4(1), 155-162. Retrieved from https://pdu-journal.kpu.zp.ua/eng/archive/4_2017/tom_1/28.pdf
- [2] Chornous, Yu. (2021). The Impact of International Treaties and Rulings of the European Court of Human Rights on Ukrainian Forensic Science Development. *Law of Ukraine*, 8, 77-90. DOI: 10.33498/louu-2021-08-077
- [3] Hiertsyk, R.V. (2021). Tactics of litigation in criminal proceedings for profit-motivated and violent crimes. *Candidate's thesis*. Mariupol. Retrieved from https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/gyerczyk-dys-fynal_compressed.pdf
- [4] Husieva, V.O., & Romanauskas, K.A. (2025). Mechanism for Committing Crimes in the Field of Professional Legal Assistance. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 110(3), 131-140. DOI: 10.32631/v.2025.03.11
- [5] Kohutych, I.I. (2017). Essence and structure of separate components of court hearing methodology on criminal cases. *Research Papers of National University "Odesa Law Academy"*, 19, 190-205. Retrieved from <https://naukovipraci.nuoua.od.ua/eng/arhiv/tom19/26.pdf>
- [6] Myroshnychenko, Yu.M. (2021). Basic model of separate methodic of judicial proceedings: tasks, content, structure. *Law Journal of Donbass*, 4, 164-170. DOI: 10.32366/2523-4269-2021-77-4-164-170
- [7] Myroshnychenko, Yu.M. (2024). Forensic support of court proceedings: conceptual foundations. *Doctor's thesis*. Kropyvnytskyi. Retrieved from https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnychenko_yu_m_compressed.pdf [in Ukrainian].
- [8] Oderii, O.V., & Hiertsyk, R.V. (2024). Methodology of judicial proceedings of criminal proceedings (theoretical aspect). *Law Journal of Donbass*, 2(4), 178-184. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-178-184
- [9] Shevchuk, V.M. (2020). Current problems of forensic methodology: traditions, innovations, research prospects. *Comparative-analytical law*, 2, 181-186. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18233>

- [10] Shevchuk, V.M. (2020). Structure of a separate criminalistic methodics: modern scientific approaches and research prospects. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series "Juridical Sciences"*, 31(70), 4, 252-261. DOI: 10.32838/1606-3716/2020.4/41
- [11] Stepaniuk, R.L. (2016). Problems of criminalistic methods in terms of reforming criminal justice in Ukraine. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 1(12), 236-245. Retrieved from <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/767>
- [12] Stepaniuk, R.L. (2017). Problems of the formation of separate criminalistic methods for trial. *Research Papers of National University "Odesa Law Academy"*, 19, 336-343. Retrieved from <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/321ff5c5-22c9-49c6-b964-98728a35bfc4/content>
- [13] Sup, Ye., & Zozulia, Ye. (2026). Organization of the Investigation of Crimes Against Justice Committed by Professional Participants of the Judicial Proceedings. *Nauka i pravooohorona*, 1(77), 194-205. DOI: 10.33270/05267101.20
- [14] Vashchuk, O.P. (2024). Effectiveness of crime investigation methods: evaluation criteria. *Law and Society*, 3, 299-304. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.3.45
- [15] Zhuravel, V.A. (2020). On forensic methodologies of judicial consideration of criminal cases. *Criminal Procedure and Criminalistics: Challenges of Time* : Collection of papers based on the materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (pp. 253-254). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. Retrieved from <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/ZBIRNYK-2020.pdf#page=247>

Список використаних джерел

- [1] Алексейчук В.І. Щодо визначення підходів у формуванні системи засобів методико-криміналістичного забезпечення судового розгляду в кримінальному провадженні. *Право та державне управління*. 2017. Вип. 4. Т. 1. С. 155–162. URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/eng/archive/4_2017/tom_1/28.pdf
- [2] Черноус Ю. Вплив міжнародних договорів і практики Європейського суду з прав людини на розвиток криміналістики в Україні. *Право України*. 2021. № 8. С. 77–90. DOI: 10.33498/loou-2021-08-077
- [3] Герцик Р.В. Тактика судового розгляду у кримінальних провадженнях щодо корисливо-наси́льницьких злочинів : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Маріуполь, 2021. 234 с. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/gyerczyk-dys-fynal_compressed.pdf
- [4] Гусева В.О., Романаускас К.А. Механізм учинення злочинів у сфері надання професійної правничої допомоги. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. Т. 110. № 3. С. 131–140. DOI: 10.32631/v.2025.03.11
- [5] Когутич І.І. Сутність і структура окремих складників методики судового розгляду кримінальних справ. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Т. 19. С. 190–205. URL: <https://naukovipraci.nuoua.od.ua/eng/arhiv/tom19/26.pdf>
- [6] Мирошніченко Ю.М. Базова модель окремої методики судового провадження: завдання, зміст, структура. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 4. С. 164–170. DOI: 10.32366/2523-4269-2021-77-4-164-170
- [7] Мирошніченко Ю.М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: концептуальні основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Кропивницький, 2024. 493 с. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnichenko_yu_m_compressed.pdf
- [8] Одерій О.В., Герцик Р.В. Методика судового розгляду кримінальних проваджень (теоретичний аспект). *Правовий часопис Донбасу*. 2022. Т. 2. № 4. С. 178–184. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-178-184
- [9] Шевчук В.М. Актуальні проблеми криміналістичної методики: традиції, новації, перспективи досліджень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 181–186. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18233>
- [10] Шевчук В.М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 252–261. DOI: 10.32838/1606-3716/2020.4/41
- [11] Степанюк Р.Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 236–245. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/767>
- [12] Степанюк Р.Л. Проблеми формування окремих криміналістичних методик для судового провадження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Т. 19. С. 336–343. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/321ff5c5-22c9-49c6-b964-98728a35bfc4/content>

- [13] Суп Є., Зозуля Є. Організація розслідування злочинів проти правосуддя, вчинених професійними учасниками судочинства. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 194–205. DOI: 10.33270/05267101.20
 - [14] Ващук О. П. Ефективність методик розслідування злочинів: критерії оцінювання. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 299–304. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.3.45
 - [15] Журавель В. А. Щодо криміналістичних методик судового розгляду кримінальних справ. *Кримінальний процес і криміналістика: виклики часу* : зб. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 24 січ. 2020 р.). Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2020. С. 253–254. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/ZBIRNYK-2020.pdf#page=247>
-

BOBKO Tetiana

PhD in Law, Head of the Kharkiv District Court of Kharkiv Region

62458, 18 Skovorody St., 18, Pokotylivka Township, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2911-9690>

Structure of the Methodology of the Trial of Criminal Offenses against Justice

Abstract. The article examines the theoretical and applied principles underlying the forensic methodology for the trial of criminal offenses against justice. It is substantiated that the modern development of the sciences of the criminal law cycle necessitates the development of methodological recommendations not only for the stage of pre-trial investigation, but also for judicial proceedings, which are increasingly accompanied by complex conflict situations, active opposition, and the need to use special knowledge. It is established that criminal offenses against justice are characterized by heightened conflict, a specific subject matter, a significant role for procedural behavior, and the prevalence of pressure on the court, witnesses, victims, experts, lawyers, and law enforcement officers. The main scientific approaches to determining the content, structure, and tasks of the forensic methodology of trial are analyzed. Based on the critical conclusions, it was found that, in modern doctrine, there are two main directions of construction: structural-subject and situational-algorithmic. An approach is proposed in which the methodology should include separate blocks of recommendations based on the procedural role of the relevant subject. The methodology for the trial of criminal offenses against justice is defined, and its structure is proposed. Typical judicial situations that may arise during the trial of criminal offenses against justice are characterized, as are typical forms of counteraction and methods for their neutralization. It is argued that developing a forensic methodology for the trial of criminal offenses against justice is a promising direction for forensic development and a necessary prerequisite for improving the efficiency of judicial proceedings.

Keywords: justice; forensic methodology; trial; crime; forensic support.